

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКИХ ІННОВАЦІЙ

MODERN TRENDS OF BANKING INNOVATIONS

УДК 336.71:005

Шмуратко Я.А.викладач кафедри банківської справи
Одеський національний
економічний університет**Джосан Д.О.**студентка
кредитно-економічного факультету
Одеський національний
економічний університет

У статті проведено дослідження сучасних тенденцій розвитку банківських інновацій. Визначено особливості інноваційного процесу у банках, розкрито взаємозв'язок між інноваціями та ризиками, що генерують нові продукти та послуги. Встановлено зв'язок між світовими та вітчизняними тенденціями розвитку банківських інновацій.

Ключові слова: банк, банківська система, інновація, банківські інновації.

В статье проведены исследования современных тенденций развития банковских инноваций. Определены особенности инновационного процесса в банках, раскрыта взаимосвязь между инновациями и рисками, которые генерируют новые продукты и

услуги. Установлена связь между мировыми и национальными тенденциями развития банковских инноваций.

Ключевые слова: банк, банковская система, инновация, банковские инновации.

The paper studied modern trends in banking innovations. It determined peculiarities of the innovation process in banks, revealed the correlation between innovations and risks generating new products and services. The paper established the relationship between processes globalization of financial markets and the innovative activities of banks. It analysed the basic problems and prospects of banking innovations.

Key words: bank, banking, innovation, banking innovation.

Постановка проблеми. В сучасних економічних умовах, які характеризуються посиленням глобалізаційних процесів, стрімким розвитком інформаційних технологій і орієнтацією на розроблення, впровадження та використання високотехнологічних продуктів, все більшого значення набувають питання інноваційного розвитку, побудови економіки знань і забезпечення ефективних фінансових та інформаційних комунікацій.

Розширення і розвиток інноваційної діяльності стає одним із важливіших системних чинників підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних банків в умовах кризових явищ, які спостерігаються у національній банківській системі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Окремі аспекти інноваційної діяльності сучасних банків досліджено у працях багатьох вчених. Теоретичні основи дослідження сутності інноваційної діяльності закладено в працях таких вчених, як Й. Шумпетер, І. Балабанов, О. Дзюблюк, С. Єгоричева, С. Козьменко, В. Корнєєв, Л. Кузнєцова, О. Лаврушин, В. Міщенко, Ф. Мишкін, Л. Примостка, Дж. Сінкі, Т. Смовженко, Є. Уткін та інших.

Подальшого дослідження, на нашу думку, потребують проблеми, пов'язані з особливостями організації інноваційної діяльності банків в умовах кризових явищ, вирішення яких дозволить підвищити ефективність впровадження інновацій та визначити їх вплив на подальший розвиток банківської системи.

Постановка завдання. Метою статті є визначення тенденцій інноваційного розвитку вітчизняних банківських установ, що сприятиме визначенню проблем, пов'язаних з їх впровадженням.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Банківська система України знаходиться на етапі розвитку та впровадження в свою діяльність інноваційних продуктів. За умов дотримання на пряму інноваційного розвитку українські банківські установи отримують можливість стати конкуренто-

спроможними на міжнародному ринку банківських послуг, значно покращити якість та швидкість їх надання та диференціювати відповідно до потреб клієнта, що матиме позитивний вплив на розвиток банківської системи.

Дослідженню тенденцій впровадження вітчизняними банками інноваційних послуг та продуктів, на нашу думку, потребує уточнення дефініції поняття «банківська інновація». Зазначимо, сучасних дослідників немає єдиного погляду щодо визначення поняття «банківська інновація», існують різні підходи та критерії характеристики їх видів. Згідно з діючим законодавством інновації визначаються як «новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери» [1].

Щодо визначення банківських інновацій, погоджуємося з думкою Л. Кузнєцової, яка визначає, що «інновації являють собою впроваджені у банківську діяльність нововведення у формі об'єктів, технологій, продуктів, що є результатом наукових досліджень, винаходів і відкриттів, які якісно відрізняються від своїх аналогів (або не мають аналогів)» [2, с. 10].

Визначенню тенденцій розвитку інноваційної діяльності банків сприятиме класифікація банківських інновацій, тобто їх угруповання за окремими ознаками, що дозволяє зробити висновки відносно причин виникнення інновацій та проблем, пов'язаних з їх впровадженням.

Загалом, інновації класифікують за багатьма ознаками, найбільш поширені серед яких є такі: за метою розвитку банку (реактивні та стратегічні), за функціональним значенням (основні та допоміжні), за ступенем новизни (радикальні або базові, комбінаторні, модифікуючі), за ступенем

впливу на діяльність банку (точкові та системні), за поширеністю на ринку (лімітовані та не лімітовані), за економічним змістом (технологічні, продуктові) [3, с. 56].

Щодо класифікації банківських інновацій, погоджуємося з думкою С. Єгоричевої, яка угруповує банківські інновації за предметом та сферою їх застосування у такі основні групи: продуктові інновації, сутність яких полягає у створення нових продуктів та послуг; ринкові інновації, які відкривають нові сфери застосування продукту; процесні (або забезпечувальні) інновації, які стосуються поліпшення технологій організації діяльності та управління [4, с. 49].

Наведена вище класифікація банківських інновацій, на нашу думку, усуває дублювання однотипних понять, забезпечує більш повне і цілісне розуміння предмету дослідження та дозволяє виявити закономірності у розробці та застосуванні інновацій, проблеми взаємозв'язку їх різних груп і типів у банках.

Про загальний рівень інноваційного розвитку України свідчать міжнародні рейтинги, які оцінюють технологічну та інноваційну конкурентоспроможність країн. Так, за рейтингом Європейського інноваційного табло (ЄІТ) Україна посідає 69 позицію і знаходиться в останній за рівнем інноваційності – четвертій – групі «країн, що наздоганяють», а загальний індекс інноваційності (SII) у 2015р склав 0,178, при цьому максимальне значення індексу SII належить Швеції, індекс інноваційності якої склав 0,704. Зазначене свідчить про значне відставання інноваційного розвитку України та безперечно впливає й на інноваційну діяльність банків [6].

Зауважимо, що однією з причин виникнення інновацій у банківській сфері, як і в інших галузях економіки, є перспектива отримання прибутку. Проте сприятливі умови виникнення банківських інновацій створюються перш за все змінами зовнішнього для банків середовища. У цьому зв'язку слід зазначити, що, починаючи з 1970-х років, світовий банківський бізнес перебуває у стані постійного розвитку, чому сприяли дерегулювання банківської діяльності та лібералізація фінансових ринків, пов'язана з кардинальною зміною світової валютної системи. А завдяки процесам глобалізації та стрімкого розвитку інформаційних технологій зміни набувають особливої динамічності та значення.

Інтенсивність впровадження та напрями інноваційної діяльності великою мірою залежать від загальному стану економіки. Варто підкреслити, що банки є досить консервативними відносно впровадження інновацій. Однак, як свідчить світова практика, такий підхід докорінно змінюються.

У зарубіжних банках спеціальні підрозділи інноваційної діяльності мають різні назви, зокрема, команда інновацій та розвитку у Bank of America, інноваційні офіси банків Citigroup, Bank

of New York, британського банку Barclays. У банках пострадянських країн вони найчастіше мають назву управлінь з розробки нових банківських продуктів (які можуть створюватися і за напрямками діяльності банку) або банківських технологій.

Аналіз розвитку світового банківського бізнесу дозволяє визначити інновації, які істотно вплинули на розвиток банківництва наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. Серед основних інновацій, які докорінно змінили уяву щодо сучасної банківської справи, на нашу думку, варто виокремити появу дистанційного обслуговування.

Так, поява дистанційного обслуговування клієнтів згодом є необхідною умовою конкурентоспроможності банку, особливо на роздрібному ринку. За рахунок скорочення витрат на персонал, обладнання робочих місць і утримання офісів знижується собівартість банківських продуктів, а також підвищується якість обслуговування. Система онлайн-банкінгу (online banking) стає все більш популярною. Вона може здійснюватися за допомогою: телефону – телебанкінг (teleshopping); персонального комп'ютера – е-банкінг (e-banking); Інтернету – Інтернет-банкінг (Internet banking); портативних пристроїв – мобільний банкінг (mobile banking). Окрім перерахованих, існують і послуги, що засновані на системі віддаленого доступу: відео-банкінг (video-banking) – отримання банківських послуг за допомогою відеоконтакту зі співробітниками банку; цифровий телевізійний банкінг (DVT-banking) – надання віддаленого доступу до банківських операцій з телевізора [7, с. 7-8].

В умовах дезінтермедіації сучасних банків у провідних країнах світу суттєвого значення набувають процесні інновації, зокрема, концептуальні, пов'язані зі змінами у банківських бізнес-моделях.

Наступним етапом дослідження є аналіз інноваційного розвитку банківської системи України. В Україні банківськими інноваціями можуть вважатися: 1) новий для України зарубіжний банківський продукт; 2) новий український банківський продукт, який раніше не мав аналогів на вітчизняному ринку банківських послуг; 3) нові технології обслуговування клієнтів. Дослідження практики з впровадження банківських інновацій підтверджує, що переважна кількість вітчизняних банків застосовує стратегію запозичення банківських інновацій, а не розроблення власних. Це пов'язано, у першу чергу, з тим, що банківські установи України порівняно з банками промислово розвинених країн мають відносно невеликий термін існування. Застосовуючи таку стратегію, вітчизняні банки страхують себе від ризиків, пов'язаних з веденням інноваційної діяльності. Крім того, такий підхід дозволяє їм значно скоротити витрати на розроблення та впровадження інновацій, обмежуючись при цьому лише витратами на проведення досліджень щодо адаптації новинки на внутрішньому ринку [9, с. 34].

Відомо, що вибір та впровадження інноваційних продуктів та послуг залежать від умов, в яких функціонують економічні суб'єкти. Щодо вітчизняних банків, на нашу думку, за сучасних економічних умов, інноваційна діяльність банків має бути зосереджена на, по-перше, оптимізації банківських бізнес-процесів, що сприятиме підвищенню ефективності діяльності банків, по-друге, на збереженні клієнтської бази, що передбачає впровадження послуг, які мають попит з боку клієнтів банків, та, по-третє, пошуку нових концептуальних рішень щодо визначення бізнес-моделі банків, тобто пошук нових способів ведення бізнесу.

Аналіз інновацій, що впроваджуються вітчизняними баками, підтверджує зазначені тези. Так, поширення набувають інновації у сфері Private Banking. Традиційно під Private Banking розуміють відносини між банком та клієнтом, характерними відмінностями яких є персональний підхід до клієнта, комплексність послуг, що надаються, і висококласне обслуговування. Елементи Private Banking впроваджено ПАТ КБ «ПриватБанк», ВАТ «ОТП банк», ВАТ «Укрсоцбанк» та ін.

Слід зазначити, що серед вітчизняних банків існують дві тенденції: одні акцентують увагу більше на послугах з консультування, а інші – на додаткових послугах для VIP-клієнтів. Номенклатура послуг для VIP-клієнтів на сьогодні є вражаючою. Ряд банків займається створенням банківських продуктів і послуг, спрямованих на задоволення персональних фінансових потреб VIP-клієнта. Зокрема, такий підхід впроваджено в ПАТ «Укрсоцбанк». Він полягає в дослідженні господарської діяльності заможного клієнта, його стилю в аспекті виробничої та фінансової активності. На основі отриманих результатів розробляється підхід до індивідуального обслуговування клієнта, спрямований на максимальне задоволення його потреб у банківських послугах.

Лідером впровадження процесних інновацій в Україні є ПАТ «Приватбанк», який першим в Україні запропонував своїм клієнтам послуги Інтернет-банкінгу «Privat24» та GSM-банкінгу, а також послуги з продажу через мережу своїх банкоматів та POS-терміналів електронних ваучерів провідних операторів мобільного зв'язку, IP-телефонії та ін. [8, с. 13-14].

Серед суттєвих інновацій, впроваджених ПАТ КБ «ПриватБанк», варто виокремити послугу, яка отримала назву «Без монет» і уявляє собою систему електронної решти. Зазначена інновація визнана міжнародним рейтингом Innovation in Banking Technology Awards – 2010 кращою банківською інновацією 2010 року.

Серед інноваційних банківських продуктів і послуг, впроваджених вітчизняними банками, заслуговують на увагу наступні інноваційні продукти та послуги:

– строкові депозити, що поєднуються з відкриттям овердрафту, який може використовуватися клієнтом за термінової потреби в коштах без розірвання договору банківського вкладу (наприклад, вклад «Комбі» Приватбанку);

– структуровані депозити, коли кошти поділяються банком на дві частини: більша, біля 80-90%, вкладається у традиційні фінансові інструменти зі стабільною фіксованою дохідністю, решта депозиту інвестується в опціони на який-небудь базовий актив, як-то нафта, золото, фондові індекси тощо. Ця форма депозиту вже досить поширена у світовій практиці, однак на українському ринку банківських продуктів та послуг ще не впроваджена. Масове поширення зазначеного виду депозитів стимулюється в основному двома факторами. По-перше, банку необхідно бути активним учасником міжнародних фінансових ринків, мати відповідний досвід та технології роботи. По-друге, для клієнтів встановлюється мінімальний розмір вкладу;

– нова схема заощадження коштів (наприклад, електронна решта «LiqPay» Приватбанку). Сутність системи «Електронна решта» полягає в тому, що під час обслуговування клієнтів банку решта після операції видається тільки купюрами, а «копійкова решта» не видається на руки: замість монет клієнт отримує ваучер-решту. Суму, вказану у ваучері, можна зачислити чи на поточний чи картковий рахунок у Інтернет-банку Приват24, чи на рахунок в LiqPay;

– послуга кеш-менеджмент для корпоративних клієнтів. У функціональному відношенні послуги кеш-менеджменту можна об'єднати у три модулі: інформаційний, трансакційний, супутні операції. Інформаційний модуль надає клієнту відомості про стан рахунків підрозділів компанії у країні та за кордоном, дебетові та кредитові обороти в розрізі валют, накопичує та певним чином обробляє дані для наступного формування аналітичних звітів. Трансакційний дозволяє проводити розрахункові операції, у тому числі за допомогою систем дистанційного доступу до рахунків, та оптимізувати обороти всередині компанії між структурними підрозділами. Супутні послуги можуть включати здійснення банком операцій з нарахування та виплати заробітної плати працівникам компанії, обробку чеків та зарахування їхніх сум на рахунок клієнта, аналіз фінансових показників, потреби щодо капіталу тощо. Слід зазначити, що на українському ринку кеш-менеджмент упроваджується складно. Причинами цього насамперед є чисельні законодавчі обмеження, оскільки безперешкодно перераховувати кошти з рахунку на рахунок, якщо суб'єкти холдингу є окремими платниками податку, неможливо і тому для перерахувань необхідні певні підстави (відповідні договори). Крім того, переваги кеш-менеджменту реалізуються тільки в тому випадку, якщо компанія всі свої рахунки три-

має в одному банку, який має розгалужену мережу філій, що не завжди доцільно з інших точок зору, зокрема диверсифікації ризиків;

– консолідація різноцільових кредитів фізичної особи або навіть всієї родини в одному банку під нижчі відсотки з метою спрощення організації процесу сплати боргів, проте це є поки що ексклюзивною послугою.

Висновки з проведеного дослідження. Аналіз тенденцій інноваційної діяльності як іноземних, так й вітчизняних банків, дозволяє дійти висновку, що впровадження інновацій в умовах кризи є пріоритетним напрямом діяльності вітчизняних банків, оскільки сприяє підвищенню ефективності банківської діяльності та покращенню конкурентних позицій банківських установ на ринку фінансово-кредитних послуг України.

Наведений аналіз надає змогу дійти висновків, що розвиток інноваційної діяльності вітчизняних банків відповідає світовим тенденціям розвитку банківських інновацій. Серед основних трендів у розвитку банківських інновацій варто виокремити тісний взаємозв'язок банку з клієнтом, інтеграція банку в ІТ сектор, взаємодія банків з соціальними мережами та залучення новітніх технологій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про інноваційну діяльність: Закон України від 4 липня 2002 р. No 40-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
2. Кузнецова Л.В. Проблеми активізації процесів розвитку банківських інновацій в Україні Науковий вісник Ужгородського національного університету, с. 9-13
3. Банківська система України: інституційні зміни та інновації: [кол. монографія] / Л.О. Примостка, М.І. Діба, І.В. Крас-нова [та ін.]; за заг. ред. Л.О. Примостки. – К.: КНЕУ, 2015. – 434 с.
4. Єгоричева С.Б., Банківські інновації. Навч. посіб. – К: Центр учбової літератури, 2010. – 208с.
5. Кононенко А.Ф., Кононенко О.Т. стаття «Впровадження інновацій в банківській практиці України та світу».
6. The European Innovation Scoreboard 2016: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/>
7. Мошенець О. Інноваційні продукти і технології на ринку банківських послуг / О. Мошенець // Фінансовий ринок України. – 2011. – No 12. – С. 7–8.
8. Лакосник Е. Банковские инновации на развивающихся рынках / Е. Лакосник // Банковская практика за рубежом. – 2006. – No7. – С. 63.
9. Козьменко С. Маркетинг банківських інновацій / С. Козьменко, Т. Васильєва, С. Леонов, – Маркетинг і менеджмент інновацій, 2011. – No 1. – с. 28.